

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

KARL SCHEFOLD, *Klassisches Griechenland* (Kunst der Welt), Holle Verlag, Baden-Baden 1965, 8°, 281 s. metin, metin içinde 77 res., metin arasında 50 renkli lev., lev. halinde 71 resim, 1 harita.

İsviçre'de Basel Üniversitesi Arkeoloji Profesörü Dr. Karl Schefold'un çeşitli eserleri hakkında bu sütunlarda bazı bibliyografik bilgiler vermiş, en son olarak bu bilginin 60 ıncı doğum yıldönümü vesilesiyle dostları ve öğrencileri tarafından yayınlanan *Gestalt und Geschichte* adlı eserden bahsetmiştik (*Bellesten* XXXII, 1968, s. 80 v.dd.). Aynı profesör, dünya sanatının tarihi, sosyolojik ve dinî temellerini araştırmayı amaç edinmiş olan "Kunst der Welt" serisinde ilk defa 1965 te yayınlanmış olan *Klâsik Yunanistan* adlı eserinde Yunanlıların klâsik devir, yani M. ö. 5 inci ve 4 üncü yüzyıllar sanatını bir monografi halinde ortaya koymaktadır. Klâsik devir ve sanatının ana karakteri ve önemi çeşitli araştırmacılar tarafından çeşitli vesilelerle belirtilmiş olmakla beraber klâsik sanata hasredilmiş başlı başına bir kitap zamanımıza kadar yazılmamıştı¹. İşte Schefold'un eseri bu boşluğu doldurmaktadır. Eser ustaca tertiplenmiş bir sanat tarihi sentezi şeklinde olup son zamanlarda elde edilen malzemenin ışığı altında ve bu malzemenin en karakteristik örnekler seçmek suretiyle klâsik devir sanatının esas karakterini kavramak ve iki yüzyıl içinde geçirdiği gelişmeyi tesbit etmek amacını gütmektedir.

Yazar bu iki yüzyılın ekser elkitablarında görülen mutad devre taksiminden biraz ayrılmakta ve 1- erken klâsik sanat (M. ö. 500 - 450), yüksek klâsik sanat (450 - 425), zengin üslup (425 - 380) ve geç klâsik sanat (380 - 325) olmak üzere dört esas devre kabul etmektedir.

Erken klâsik sanat devresinde (s. 14 v.dd.) yazar subarkayik (500 - 480) ve sert üslup (480 - 450) devreleri olarak iki talî devrenin de kabul edilebileceğini ifade etmekte, subarkayik devrenin bazı yenilikler ortaya koymasına ve bilhassa "frontalite" kanunun dışına çıkmasına rağmen arkayik tektonizme bağlı kaldığını, sert üslupta ise Pers-Yunan savaşları sonunda eski atölyelerin ortadan kalkması ve genç sanatçıların ortaya çıkması sonunda yeni bir üslubun en açık bir surette heykeltraşlık ve vazö resimlerinde belirmediğini isabetli seçilmiş örneklerle açıklamaktadır. Bunların arasında tektonik heykeltraşlık eserleri, meselâ mabed alınlıkları da ele alınmakta, bu arada Aigina'daki Aphaia ve bilhassa Olympia'daki Zevs mabedi alınlık heykelleri ve metopları üzerinde haklı olarak durulmaktadır.

Yüksek klâsik sanat bahsinde (s. 105 v.dd.) Schefold Atina Akropolünde Perikles devrinde yükselmiş olan yapılar ve bunların heykeltraşisininin merkezi

¹ Bu arada Doç. Dr. Yusuf Boysal'ın *Grek Klâsik Devir Heykeltraşlığı* (1. ö. 5. ve 4. yüzyıllar), Ankara 1967, adlı eserinin yayınlanmış olduğunu memnuniyetle kaydetmek isterim.

bir yer aldığı noktasını açıkca tebarüz ettirmekte, bunlar arasında Parthenon, onun heykeltraşı süsleri, Athena Parthenos heykeli ve dolayısı ile heykeltraş Pheidias'ın bu eserler üzerindeki etkisini etraflıca incelemekte, metoplar ve bilhassa alınlıklar için F. Brommer'in yeni çalışmalarından geniş ölçüde faydalanmaktadır. Tabiidir ki devrin en büyük heykeltraşı olan Pheidias'ın yanında Polyklet ve Myron'a da büyük bir yer ayrılmaktadır. Bu devrin diğer yapıları, bu arada Atina'daki mabedler ve şekli bakımından özel bir karakter taşıyan Elevisis'teki Telesterion daha kısa olarak anlatılmakta ve bu faslın sonundaki özetle bu devir için Atina'nın taşıdığı önem bir kerre daha ortaya konmaktadır.

Zengin üslup devrinde (s. 145 v.dd.) yazar kronolojiye temel teşkil eden sağlam bir surette tarihlenmiş eserleri zikrettikten sonra bu devrenin karakteristik eserleri, meselâ Atina Akropolündeki Nike mabedi ve Erekteion'u ele almakta ve bu devirdeki üslup değişikliğini yalnız heykeltraşı eserlerle değil, fakat vazo resimleri sayesinde de açıklamaktadır. Bu devrenin en önemli heykeltraşları yazara göre Pheidias'ın öğrencileri Alkamenes ve Agorakritos'tur. Schefold ayrıca Atina Agorasının güneyindeki Kolonos Agoraios'ta yükselen Hephaistos mabedi ve onun heykeltraşisi üzerinde durmaktadır. Yazarın son senelerde parçalar halinde elde edilmiş olan doğu alınlığını Alkamenes'e izafe etmesi enteresan bir husustur. Phigaleia'daki Apollon Epikurios mabedinin sella frizinde yazar Olympia Zevs mabedi batı alınlığının etkisini sezmede ve bu faslında iki Anadolu anıtı üzerinde de durmaktadır ki bunlardan birisi Xanthos'taki Nereid'ler mezar binası, diğeri ise Gölbaşı-Trysa heroonu'dur. Bilhassa bu sonuncu anıtın uzun şeritler teşkil eden frizlerinde Schefold zengin üslup devrinde Zeuxis ve Parrhasios gibi ressamların anıtsal tablolarının etkilerini sezmede, bu tasvirlerde münferit figürler değil, fakat kompozisyonları ve ifade tarzları sürekli olarak değişen kütle tasvirleri sayesinde seyirci üzerinde etki yapıldığını açığa vurmakta ve bu kabil buluşların geç klâsik devirde de yaşamağa devam ettiğini tebarüz ettirerek bu faslı bitirmektedir.

Geç klâsik sanatın (s. 178 v.dd.) 5 inci yüzyıl sanatından hiç te aşağı bir seviyede bulunmadığı noktası üzerinde ısrar eden yazar yüksek klâsik devirde ortaya konan yeniliklerin bu devrede de tam olarak geliştiğini ve "kanuniyet" ve "iç bağlılık" kazandığını ifade etmektedir. Bu devrin üslup özelliklerini tam olarak kavrayabilmek için yazar heykeltraşinin yanında büyük bir kısmı Pompeyi'de bize kadar gelen duvar fresklerine de başvurmakta, bu devir yapılarını incelerken yapı ile heykeltraşlık ilişkileri üzerinde ısrarla durmaktadır. Bu arada Anadolu kutsal yapılarına oldukça geniş bir yer ayrılmış bulunmakta, bilhassa Halikarnassos'taki "mavsoleum" un gerek mimarlık, gerek heykeltraşlık bakımından bu devre için taşıdığı önem açık bir surette belirtilmektedir. Schefold bu devreyi ünlü heykeltraş Lysippos ile bitirmekte ve 4 üncü yüzyılın başından itibaren kendini göstermeğe başlayan heykellerdeki derinlik ifadesinin bu sanatkâr tarafından geliştirilmiş olduğunu beyan etmektedir. Yazara göre Lysippos Makedonya kralı Büyük İskenderi geç klâsik devrin parlaklığı altında görmüştür. Fakat İskenderin Asya seferleri ile Yunan âlemi ve kültürünün kapalılık ve insicamı ortadan kalkmış, sanatta mekân derinliği ifadesi de başka şekiller almıştır ki bu husus Lysippos'un geç tanrı heykellerinde kendini açıkca gösterir. Bu tarihten sonra yeni bir dünya ve yeni bir sanat anlamı ortaya çıkmakta ve sanat, gelişimi için, kendisine yeni yollar aramaktadır.

Muhtevası hakkında kısa bir fikir vermeğe çalıştığımız bu eser kanaatimize göre bir "antik sanat tarihi sentezi" sınırlarının dışına çıkmakta, yazarın uzun yıllar boyunca verdiği derslerin ve yaptığı araştırmaların sonuçlarını da kapsamaktadır. Eserin en kuvvetli tarafı hiç şüphesiz heykeltıraşlık ve resim sanatı' (vazo resimleri) dir. Mimarlık fasılları ise, bazı isabetli görüşler kapsamalarına rağmen, kanaatimizce biraz muhtasar kalmaktadır. Bundan başka eserin ağırlık merkezi Yunanistan üzerinde teksif edilmiş bulunmakta, Anadolu, Aşağı İtalya ve Sicilya sanatları ise daha kısa bir surette gözden geçirilmektedir. Yazar her fasılda gayet metodik bir surette hareket etmekte, ilk önce gerek heykeltıraşlık, gerek vazo resimlerinde kesin olarak tarihlenmiş eserleri başlangıç noktası olarak kabullenmekte, bu suretle elde ettiği sağlam kronolojik çerçeve içine diğer eserleri ustalıkla yerleştirmekte, dolayısıyla sanat gelişimi için sağlam bir zemin elde etmiş bulunmaktadır. Sah. 230 v.dd. da önemli ve yeni bibliyografik bilgiler verilmekte, sah. 239. v.dd., 266 b.dd. da resimlere dair açıklamalar ve bibliyografya toplanmış bulunmaktadır. Eser bir harita ve kronolojik bir levha ile sona ermektedir.

Yunan sanatının bu en parlak iki yüzyılının sanatı ile meşgul olacıklara bu eseri hararetle tavsiye eder, yazarını tebrik ederiz.

ORD. PROF. DR. ARIF MÜFİD MANSEL

